

הכנסת העשרים וחמש

יוזמים: חברי הכנסת יבגני סובה

עודד פורר

שרון ניר

יוליה מלינובסקי

חמד עמאר

פ/25/4484

הצעת חוק העונשין (תיקון – מאבק בפשיעה חקלאית), התשפ"ד–2024

1. תיקון סעיף 134 א) בחוק העונשין, התשל"ז–1977¹ (להלן – החוק העיקרי), בסעיף 134 א), במקום "או המשק החקלאי המגודר" יבוא "המשק החקלאי המגודר או כלי הרכב, ובלבד ששוהה בו אדם אחד או יותר" ובסופו יבוא "לענין סעיף זה, יראו כל נכס המשמש למגורים או ללינה בפועל, וכן חצר הסמוכה לו, כבית מגורים".
2. תיקון סעיף 34 כד בסעיף 34 לחוק העיקרי, בסופו יבוא:
"קרקע חקלאית" – כהגדרתה בחוק ההתיישבות החקלאית (סייגים לשימוש בקרקע חקלאית ובמים), התשכ"ז–1967.
3. תיקון סעיף 189 ב) בסעיף 189 לחוק העיקרי, האמור בו יסומן "א" ואחריו יבוא:
"ב) הנכנס לקרקע חקלאית בנסיבות האמורות בסעיף קטן א), דינו – מאסר ארבע שנים.

¹ ס"ח התשל"ז, עמ' 226.

- (ג) עונש מאסר לפי סעיף קטן (ב) לא יפחת מרבע מהעונש המרבי שנקבע לעבירה וכן לא יהיה כולו על-תנאי, אלא אם כן החליט בית המשפט, מטעמים מיוחדים שיירשמו, להקל בעונשו."
4. תיקון סעיף 190 בסעיף 190 לחוק העיקרי, האמור בו יסומן "(א)" ואחריו יבוא:
 "(ב) האוחז בקרקע חקלאית בנסיבות האמורות בסעיף קטן (א), דינו – מאסר ארבע שנים.
 (ג) עונש מאסר לפי סעיף קטן (ב) לא יפחת מרבע מהעונש המרבי שנקבע לעבירה וכן לא יהיה כולו על-תנאי, אלא אם כן החליט בית המשפט, מטעמים מיוחדים שיירשמו, להקל בעונשו."
5. תיקון סעיף 301 בסעיף 301 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (ב)(3), אחרי "לפי סעיפים 34, יבוא "134,1".
6. תיקון סעיף 329 בסעיף 329 לחוק העיקרי, אחרי סעיף קטן (ג) יבוא:
 "(ד) העובר עבירה לפי סעיף 329(א) במצב שבו מעשהו של הנאשם חרג במידה מועטה מתחולת סייג לאחריות לפי סעיפים 34, 134, 134 או 34יב, ויש בנסיבות העניין כדי למתן את אשמתו, דינו – מאסר ארבע-עשרה שנים."
7. תיקון סעיף 335 בסעיף 335 לחוק העיקרי, אחרי סעיף קטן (ב) יבוא:
 "(ג) נעברה עבירה לפי סעיף קטן (א) עד (ב) במצב שבו מעשהו של הנאשם חרג במידה מועטה מתחולת סייג לאחריות לפי סעיפים 34, 134, 134 או 34יב, ויש בנסיבות העניין כדי למתן את אשמתו, דינו – מחצית העונש."
8. תיקון סעיף 384 בסעיף 384(א)(2) לחוק העיקרי, אחרי "כלים חקלאיים" יבוא "לרבות בעל חיים" ובמקום הסיפה המתחילה במילים "ובלבד שערכו" יבוא "הורשע אדם בעבירה כאמור, לא יפחת עונשו מרבע מהעונש המרבי שנקבע לעבירה וכן לא יהיה כולו על-תנאי, אלא אם כן החליט בית המשפט, מטעמים מיוחדים שיירשמו, להקל בעונשו."

תיקון סעיף 404 9. בסעיף 404 לחוק העיקרי, בסופו יבוא "הורשע אדם בעבירה כאמור בנסיבות שבהן האדם הוא יצרן חקלאי כהגדרתו בחוק לעידוד השקעות הון בחקלאות, התשמ"א-1980, והדבר משמש אותו לעבודה או לשמירה, לא יפחת עונשו מרבע מהעונש המרבי שנקבע לעבירה וכן לא יהיה כולו על-תנאי, אלא אם כן החליט בית המשפט, מטעמים מיוחדים שיירשמו, להקל בעונשו."

תיקון סעיף 447 10. בסעיף 447 לחוק העיקרי –

(1) אחרי סעיף קטן (א) יבוא:

"(א1) היה הנכס כאמור בסעיף קטן (א) מפעל חקלאי כהגדרתו בחוק לעידוד השקעות הון בחקלאות, התשמ"א-1980, דינו – מאסר שלוש שנים."

(2) בסעיף קטן (ב), במקום "זה" יבוא "קטן (א)" ובסופו יבוא "ואם נעברה עבירה כאמור לפי סעיף קטן (א1), דינו – מאסר חמש שנים."

(3) אחרי סעיף קטן (ב) יבוא:

"(ג) הורשע אדם עבירה לפי סעיף קטן (א1) או (ב) לא יפחת עונשו מרבע מהעונש המרבי שנקבע לעבירה וכן לא יהיה כולו על-תנאי, אלא אם כן החליט בית המשפט, מטעמים מיוחדים שיירשמו, להקל בעונשו."

תיקון סעיף 451 11. בסעיף 451 לחוק העיקרי, האמור בו יסומן "(א)" ואחריו יבוא:

"(ב) הייתה החיה כאמור בסעיף קטן (א) משמשת לעבודה חקלאית – דינו חמש שנות מאסר;

(ג) הורשע אדם בעבירה לפי סעיף קטן (ב), לא יפחת עונשו מרבע מהעונש המרבי שנקבע לעבירה וכן לא יהיה כולו על-תנאי, אלא אם כן החליט בית המשפט, מטעמים מיוחדים שיירשמו, להקל בעונשו."

תיקון סעיף 494 12. בסעיף 494 לחוק העיקרי, אחרי סעיף קטן (א) יבוא:

"(א1) הנכנס לקרקע חקלאית שאינה זרועה או מוכנה לזריעה כאמור בסעיף קטן (א1) או שוהה בה, ואין בידו להוכיח הרשאה או הצדק כדיון, דינו – מאסר שלושה חודשים או קנס כאמור בסעיף 61(א)(1).

(א2) נעברה עבירה לפי סעיף קטן (א1) תוך שהעושה נוהג בכלי רכב או גורם לכניסת בקר או מקנה, דינו – שנת מאסר או קנס כאמור בסעיף 61(א)(3).

דברי הסבר

פשיעה חקלאית הפכה למכת מדינה שגורמת נזקים רבים לחקלאים ולענף החקלאות. מדובר בפשיעה המכוונת לפגוע בענפי החקלאות השונים בדרכים שונות ביניהן גניבה או פגיעה בבעלי חיים, תוצרת חקלאית או ציוד חקלאי; הסגת גבול והשתלטות על שטחי מרעה; הצתות; גרימת נזק לציוד, תשתיות או שטחים חקלאיים ועוד. הנזק הכלכלי הישיר והעקיף הנגרם מפשיעה זו הוערך בכ-2.1 מיליארד ש"ח בשנת 2016 (דוח מבקר המדינה, המשרד לביטחון לאומי "התמודדות משטרת ישראל עם הפשיעה החקלאית – ביקורת מעקב", מאי 2023, עמ' 702).

הצעת החוק מתקנת מספר סעיפים בחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן – חוק העונשין או החוק) ונועדה להתמודד עם התופעה המתוארת לעיל בשני היבטים. ההיבט הראשון הוא הרחבת יכולת ההגנה של חקלאי על חייו ועל שלמות גופו ורכושו; וההיבט השני הוא החמרת ענישה וקביעת עונשי מינימום בעבירות שונות בחוק העונשין בנסיבות הקשורות לפשיעה חקלאית. להלן התייחסות לתיקונים השונים.

סעיף 134 לחוק מרחיב את גדרי ההגנה העצמית למקרים בהם המתגונן מבקש להגן על בית המגורים, בית העסק או המשק החקלאי שברשותו. ביחס למקומות אלה, קבע המחוקק נוסחה גמישה לתחולת החרג וקבע כי הסייג להגנה עצמית יישלל רק אם "המעשה היה לא סביר בעליל, בנסיבות העניין, לשם הדיפת המתפרץ או הנכנס". זאת, בשונה מהגנה עצמית רגילה, הקבועה בסעיף 134 לחוק העונשין ולפיה הגנה זו תישלל אם פעולתו של המתגונן הייתה "בלתי סבירה".

ריכוך דרישת הפרופורציה בסעיף 134 לחוק נועד למנוע מקרים שבהם אזרח ביקש להגן על ביתו ומצא את עצמו נאשם בפלילים. בעקבות התיקון לחוק זוכה שי דרומי מאישום בהריגה ונקבע כי המעשה אותו ביצע עת ירה לעבר חוליית פורצים – לא היה בלתי סביר בעליל. על אף ריכוך דרישת הפרופורציה בחקיקה, להבנתנו הסעיף אינו נותן מענק מספק ויש לאפשר לאדם להגן על עצמו ועל רכושו באופן רחב יותר.

בשנים האחרונות, במקומות רבים בארץ, חשים אזרחי ישראל תחושה של חוסר ביטחון וחוסר מענה בהתמודדות המשטרה למול גורמים עברייניים. רבים ממקרי הפשיעה הללו מלווים במעשי שוד אלימים, פריצות וגניבות, המותירים אחריהם נזק כלכלי ונפשי רב. כמו כן, היו מקרי פריצות לבתי מגורים שכללו ביצוע עבירות מין בדיירי הבית.

הפסול בהתנהגות של הפורץ למגוריו של אדם הוא לא רק בגלל הבהלה שהוא מייצר אצל האדם השוהה במקום, אלא גם נוכח החומרה שבהפגנת תעוזה מצד הפורץ להתפרץ למקום ללא רשות. תעוזה זו יכולה להעיד על סיכון ממשי הנשקף מהפורץ, מה שמצדיק את זה שהגנת בית המגורים תחול בכל מקום המשמש בפועל למגורים או ללינה.

מוצע להרחיב את הגנת בית המגורים גם להגנה על כלי רכב שיש בו אנשים, שכן ההצדקה להגנה על בית המגורים מתקיימת גם במקרה זה. כמו כן, מוצע להרחיב את ההגנה ולהדגיש כי היא חלה על כל מקום המשמש למגורים בפועל, כגון החצרות הסמוכות לבית המגורים, בית העסק או המשק החקלאי. הרחבת ההגנה גם לחצרות הסמוכות נובעת מכך שלא ראוי לדרוש מאדם שפרצו לחצרו להמתין עד שייכנס הפורץ לביתו כדי להרחיקו. מצב דברים זה עלול ליצור סיכון ממשי לכל הצדדים, סיכון שניתן למנוע על ידי הרחקת הפורץ כבר עם כניסתו לחצר.

לפיכך **בסעיף 1** מוצע לתקן את סעיף 134 לחוק העונשין ולהרחיב את יכולת ההגנה של אדם על חייו ועל שלמות גופו ורכושו. מוצע להרחיב את הגנת בית המגורים גם להגנה על כלי רכב שיש בו אדם, וכן לכל מקום המשמש למגורים בפועל כמו חצר הסמוכה לבית, בית עסק או משק חקלאי.

בסעיף 2 מוצע להוסיף בסעיף 34כד לחוק העונשין הגדרה ל"קרקע חקלאית", ביטוי החוזר על עצמו במספר תיקונים המוצעים לסעיפי החוקים.

סעיפים 189 ו-190 לחוק העונשין קובעים עבירות הסגת הגבול. סעיפים אלו עוסקים בכניסה בכוח למקרקעין ובאחיזת מקרקעין בכוח. מדובר באחת התופעות השכיחות ביותר מהן סובלים חקלאי ישראל. מוצע לתקן את שני הסעיפים ולהוסיף להם נסיבה מחמירה של כניסה לקרקע חקלאית ולקבוע שהעונש על עבירה זו יהיה 4 שנות מאסר. כמו כן, מוצע לקבוע עונש מינימום – למעט במקרים מיוחדים שירשמו, העונש המינימלי יהיה שנה, ולא יהיו כולו על תנאי.

בסעיפים 3 ו-4 מוצע לתקן את הסעיפים 189 ו-190 לחוק העונשין ולהוסיף לעבירות המנויות בהן נסיבה מחמירה של כניסה לקרקע חקלאית, להחמיר ענישה לגביהן ל-4 שנות מאסר וכן לקבוע עונש מינימום של שנה אשר לא יהיה כולו על תנאי, בהיעדר טעמים מיוחדים.

בסעיף 5 מוצע להתאים את נוסח סעיף 301ב לחוק העונשין העוסק בהמתה בנסיבות של אחריות מופחתת כך שיחול גם על סעיף 134.

מקרים של פריצה לבית מגורים, לרכב או לעסק מאופיינים בחרדה גדולה מצד השוהים בהם, וכן בחוסר יכולת לצפות את הסכנה הקונקרטית הנשקפת מפני הפורץ. ספק אם ניתן לצפות מאדם שפרצו למקום מגוריו לפעול בהתאם לניתוח קר ומושכל בתנאי מעבדה. מקרי פריצה שונים, כדוגמת המקרה שאירע לאריה שיף בשנת 2020, ממחישים כי אין לדעת לשם מה הגיע הפורץ, ומה הוא מסוגל לעשות. לכן, מוצע כי גם במקרים בהם בדיעבד ניתן לומר שמעשהו של העושה חרג מתנאי הסייג, יוכל בית המשפט להתחשב בכך שמדובר בחריגה קלה. יצוין כי מדובר בחריגה מכל תנאי מתנאי הסעיף, ולא רק מתנאי הסבירות. למשל, אם במקרה מסוים לא התקיים במלואו התנאי של מיידיות, אך בנסיבות הקונקרטיות החריגה מתנאי המיידיות הייתה קלה, יוכל בית המשפט להתחשב בכך כאמור. כדי לצמצם את תחולת הסעיף רק לאותם מקרים שבהם ראוי להכיר באחריות מופחתת, מוצע לקבוע כי הוא יחול רק אם בנסיבות העניין יש בחריגה מהסייג לאחריות כדי למתן את אשמתו של הנאשם (ראו: דין וחשבון שערך הצוות לבחינת יסודות עבירות ההמתה (2011) (דו"ח קרמניצר), בעמ' 35-37). יוער כי אין מדובר בצידוק להתנהגותו של העושה, אלא בהתאמת עונשו מתוך התחשבות במכלול הנסיבות, הן של המקרה הקונקרטי והן של התופעה בכללותה.

בסעיפים 6 ו-7 מוצע לתקן את הסעיפים 329 ו-335 לחוק העונשין, ולהקל בעונש על הנאשם אם המעשה נעשה במצב שבו הוא חרג במידה מועטה מתחולת סייג לאחריות. כלומר מוצע להוסיף סייגים של הגנה עצמית, צורך וכורח, כפי שמופיעים בעבירת ההמתה בנסיבות של אחריות מופחתת (לפי סעיף 301 לחוק), מתוך תפיסה כי יש להקל עם נאשמים שפעלו בקרבה לסייגים הללו, וליחס למעשיהם חומרה מופחתת.

סעיף 384 לחוק העונשין עוסק בגניבות רכוש. הסעיף תוקן בשנת 2009 במסגרת תיקון מס' 101 לחוק. במסגרת אותו תיקון נמחקה העבירה בסעיף 393 לחוק העוסקת ב"גניבת בקר ומקנה", נוסחה מחדש והורחבה בסעיף 384 לחוק. בסעיף המתוקן נקבע כי גניבת דבר המשמש כלי עבודה או אמצעי להפקת פרנסתו של אדם, ובכלל זה כלים חקלאיים, תוצרת חקלאית, בקר או מקנה שערכם מעל 1,000 ₪ דינה ארבע שנות מאסר, ואם שווי הדבר הנגב היה מעל 500,000 שקלים חדשים – שבע שנות מאסר. **בסעיף 8** מוצע לתקן את סעיף 384(א)(2) ולהרחיב את עבירת הגניבה גם כלפי גניבת בעל חיים המשמש להפקת פרנסה של אדם, להסיר את מגבלת העלות של הדבר הנגב, כך שהעבירה תתקיים גם אם נגב דבר ששווי קטן מ-1,000 שקלים חדשים וכן לקבוע כי למעט במקרים מיוחדים שירשמו, העונש המינימלי יהיה רבע מהעונש המקסימלי, ולא יהיו כולו על תנאי.

בסעיף 9 מוצע לתקן את סעיף 404 לחוק העונשין ולקבוע נסיבה מחמירה לדרישה באיומים של נכס המשמש לעבודה או לשמירה של יצרן חקלאי, ולקבוע כי למעט במקרים מיוחדים שירשמו, העונש

המינימלי יהיה רבע מהעונש המקסימלי, ולא יהיו כולו על תנאי.

בסעיף 10 מוצע לתקן את סעיף 447 לחוק העונשין ולקבוע עבירה של הסגת גבול במפעל חקלאי ועבירה חמורה יותר אם היא בוצעה כשהעבריין נושא נשק חם או קר. בנוגע לשתי עבירות אלו מוצע לקבוע כי למעט במקרים מיוחדים שירשמו, העונש המינימלי בגין יהיה רבע מהעונש המקסימלי, ולא יהיו כולו על תנאי.

בסעיף 11 מוצע לתקן את סעיף 451 לחוק העונשין ולהוסיף נסיבה מחמירה של חיה המשמשת לעבודה חקלאית. כמו כן מוצע לקבוע כי למעט במקרים מיוחדים שירשמו, העונש המינימלי יהיה רבע מהעונש המקסימלי, ולא יהיו כולו על תנאי.

בסעיף 12 מוצע לתקן את סעיף 494 לחוק העונשין ולקבוע כי עצם כניסה לקרקע חקלאית שאינה זרועה או מוכנה לזריעה, ללא הצדק או הרשאה מהווה עבירה שדינה שלושה חודשי מאסר או קנס. בנוסף, מוצע לקבוע כי אם אדם נכנס לקרקע זרועה תוך שהוא נוהג ברכב או גורם לכניסת בקר, דינו שנת מאסר או קנס.

הצעות חוק זהות הונחו על שולחן הכנסת העשרים וחמש על ידי חברת הכנסת לימור סון הר מלך (פ/3752/25) ועל ידי חבר הכנסת אלמוג כהן (פ/3760/25).

הצעת החוק זהה לפ/3760/25 ולפיכך לא נבדקה מחדש על ידי הלשכה המשפטית של הכנסת.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים

והונחה על שולחן הכנסת ביום

כ"ב באדר ב' התשפ"ד (01.04.2024)